

Haciendo memoria. Confluencias entre la historia, la cultura y la memoria de la Guerra Civil en la España del siglo XXI

MORENO-NUÑO, CARMEN.

Madrid: Iberoamericana; Frankfurt am Main: Vervuert, 2019.

És una evidència que a l'Estat espanyol, durant la primera dècada del segle actual, es va experimentar una eclosió del denominat moviment de la recuperació de la memòria històrica. A partir d'aquesta premissa, la professora de la Universitat de Kentucky, Carmen Moreno-Nuño, s'aproxima, en un treball ben suggeridor, al fenomen de la memòria històrica des d'una perspectiva que podríem qualificar de culturalista.

Amb un enfocament molt propi dels cenacles universitaris anglosaxons, des d'una escriptura entre acadèmica i assagística, l'autora proposa una visió crítica i explicativa de l'auge de caire cívic, cultural i també ètic que va adquirir l'interès pel passat recent a l'Estat espanyol en la primera dècada del segle actual. Una autèntica revelació pública dels episodis més desconeguts i traumàtics, promoguda, majoritàriament, pels 'nets' dels vençuts a la Guerra Civil. En aquests sentit, la perspectiva polièdrica dels *cultural studies* serveix a l'autora per endinsar-se en l'anàlisi de les relacions entre l'evolució històrica i la producció cultural. Unes relacions de simbiosi que explicarien sovint que la memòria ocupi en algunes ocasions les primeres planes dels *media*.

Certament, resulta il·luminador i, alhora, poc habitual que Carmen Moreno-Nuño, per desenvolupar la seva tesi, fixi l'atenció sobre uns determinats productes artístics i culturals, i un fet de transcendència mediàtica, els quals aplegarien en el seu si les particularitats que distingirien el 'moment memòria' a l'Estat. La fantasmagoria espectral d'un passat no resolt quedaria plasmada en un film, en principi de factura comercial, com *El espinazo del diablo*, o el trauma, el dolor i el dol col·lectius vinculats a les fosses comunes apareixerien en una obra de Francesc Torres que, des de l'aparença documental, aporta una mirada crítica sobre l'enorme treball de memòria encara pendent de fer.

El llibre, que es va començar a escriure l'any 2012, pateix, en algunes parts, d'una certa pèrdua de vigència en les asseveracions que recull, atès que l'autora considera que el triomf electoral del Partit Popular el 2011 va propiciar un tancament d'un període efervescent de les polítiques de la memòria: la recerca frustrada del cos de García Lorca i tot l'entramat comunicatiu articulats al voltant d'aquests esdeveniments exemplificaria el desencant i el cansament envers la memòria històrica. Segurament, qui subscriu aquesta hipòtesi té una mirada massa monocroma i massa presonera d'una visió centralista, poc avesada a la pluralitat de l'Estat i al decalatge que hi ha entre zones pel que fa al combat contra l'oblit i al desplegament de polítiques públiques de memòria. Després de 2011, no es va aturar tot.

El llibre finalitza amb un retorn a la producció cultural, en aquest cas sofisticada, i hi aplica un aparell crític i conceptual a l'alçada de l'objecte analitzat, la novel·lística de Javier Marías. Un autor que transmet en la seva obra, particularment a *Tu rostro, mañana*, una dura crítica a les simplificacions, als tòpics i als usos estereotipats característics de la construcció ficcional en els relats històrics i memorials. Tanmateix, tal com subscriu Moreno-Nuño, els productes culturals, des de les estratègies fictionals sobre les quals es fonamenten, esdevenen també uns constructors d'una memòria social crítica i, alhora, captadors del clima memorialístic de cada època.

En definitiva, es tracta d'un treball d'un gran nivell intel·lectual que, a partir del pretext de l'anàlisi d'uns determinats productes culturals/mediàtics, aporta moltes claus interpretatives per entendre críticament, tal com diria François Hartog, com es conformen els règims d'historicitat. És a dir, l'estructura cultural que es deriva de les relacions que tenen les societats amb la seva història i que condiciona l'emergència d'unes o altres memòries en l'imaginari col·lectiu.

Jordi Font Agulló
Memorial Democràtic